

فهرست عناوین و چکیده مقالات

مجله پژوهش‌های حقوقی

علمی - ترویجی

سال ششم - شماره ۱۲

پائیز - زمستان ۱۳۸۶

ترتیب انتشار: دوفصلنامه

زمینه فعالیت: علوم انسانی (حقوق)

شماره صفحات: ۳۲۰

شماره ثبت بین‌المللی مجله: ۱۶۸۲-۹۲۲۰

صاحب امتیاز: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهردانش

مدیر مسئول: دکتر وحید اشتیاق

سردبیر: دکتر سیدقاسم زمانی

نشانی دفتر مجله: تهران، خیابان سنائی، خیابان نهم، کوچه گیلان، پلاک ۱۱، کد پستی ۱۵۸۵۷۴۳۱۱۱

صندوق پستی: ۱۵۸۷۵/۴۵۳۹ تلفن: ۴-۸۸۱۱۵۸۱-۸۸۱۱۵۸۰ شماره: ۸۸۱۱۵۸۰

<http://www.sdil.org> email: journal@sdil.org

مقالات

حقیقت و مجاز

حقوق هسته‌ای ایران در پرتو قطعنامه ۱۸۰۳ شورای امنیت

دکتر نادر ساعد

چکیده: قطعنامه ۱۸۰۳ که چهارمین قطعنامه شورای امنیت (و سومین قطعنامه تحریم) علیه ایران است، در شرایطی به تصویب رسید که به دلیل اجرای موفقیت‌آمیز بخشهای مهم مدالیه ایران و آژانس و تأیید رسمی این امر در گزرش اسفند سال ۱۳۸۶ البرادعی، گمان می‌رفت که شورا از رویه‌ای که دو سال در پیش گرفته، منصرف شود. اما شورا با تکیه بر اینکه قطعنامه مارس ۲۰۰۵ شورای حکام هنوز توسط ایران به صورت کامل اجرا نشده است (بویژه در خصوص لاینحل ماندن مسأله مطالعات ادعائی از یک سو و عدم تصویب پروتکل الحاقی به پادمان هسته‌ای)، این رویه را استمرار بخشید و در این راستا حتی دستاوردهای همکاری مثبت ایران طی چندماه پیش را مبنائی برای تقلیل سختگیری و تحریم تشخیص نداد. در این نوشتار، به ارزیابی حقوقی این قطعنامه و علقه‌های تصویب آن در خارج از ابتکارات اعضای شورای امنیت بویژه در گزارش اسفند البرادعی پرداخته می‌شود؛ علقه‌هایی که در پرتو درک آنها، تصویب این قطعنامه چندان شگفت‌انگیز نمی‌نماید و متوقف‌سازی توجیه منطقی استمرار روند تصویب این قبیل قطعنامه‌ها نیز مستلزم توجه راهبردی به حل و فصل آنها است.

کلیدواژه‌ها: ایران، حقوق بین‌الملل، حقوق هسته‌ای، شورای امنیت، قطعنامه ۱۸۰۳، منشور ملل متحد.

بررسی روابط حقوقی طرفهای اعتبار اسنادی الکترونیک

مهدی اعتمادی - علی تازیکی نژاد

چکیده: با آماده شدن «ای.یو.سی.پی.» در اول آوریل ۲۰۰۲ سیر تکامل اعتبار اسنادی تجاری به سمت یک سیستم پرداخت الکترونیکی آغاز گردید. تکامل به سمت ارائه الکترونیکی اعتبار اسنادی، بدون شک وظایف و مسؤولیتهای بسیاری از بانکهای درگیر در قراردادهای اعتبار مبتنی بر کاغذ امروزی را تغییر خواهد داد. گرچه ممکن است به منظور تأمین مالی، اهداف مربوط به ریسک، مسائل سیاسی و غیره نیاز به بانکهای واسطه باز هم وجود داشته باشد، ولی تغییر فوق‌الذکر به کم‌رنگ شدن نقش بانکها منجر خواهد گشت. اعتبار اسنادی الکترونیک به عنوان یک شیوه پرداخت الکترونیک، مسائل خاص خود را دارد. تحقیق حاضر بر آن است که به بررسی روابط حقوقی طرفهای اعتبار اسنادی الکترونیک و مباحث خاص آن از قبیل ارائه الکترونیکی اسناد (زمان و مکان ارائه)، سیستمهای خارجی، تغییر داده‌های الکترونیک به‌طور عام و اسناد الکترونیکی به‌طور خاص، مفهوم و سازوکار بررسی الکترونیکی اسناد و دیگر مسائل بپردازد.

کلیدواژه‌ها: ارائه الکترونیک، اعتبار اسنادی الکترونیک، بانک گشاینده، ذینفع، متقاضی.

ممنوعیت جمع مشاغل در حقوق ایران با نگاهی به حقوق فرانسه

دکتر جواد تقی‌زاده

چکیده: اصل ۱۴۱ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ممنوعیت جمع مشاغل را برای صاحبان مشاغل عمومی ترسیم کرده است. نحوه تحریر اصل مذکور به گونه‌ای است که می‌تواند محصور بودن شمول حکم آن بر کارکنان قوه مجریه را به ذهن متبادر کند. بررسی دقیق اصل موردنظر در کنار نظریات تفسیری شورای نگهبان خلاف این برداشت را تأیید می‌نماید. تمام صاحبان مشاغل عمومی مشمول حکم کلی منع جمع یعنی ممنوعیت تصدی بیش از یک شغل یا مقام می‌باشند. این حکم در صورتی جاری است که شغل دیگر از مشاغل عمومی باشد. تنها استثناء اساسی در این حوزه سمتهای آموزشی در دانشگاهها و مؤسسات تحقیقاتی است. در خصوص مشاغل خصوصی اصل بر جواز تصدی آنها در کنار شغل یا مقام عمومی است. با این وجود قانونگذار متصدیان مشاغل عمومی را از تصدی برخی مشاغل خصوصی مانند وکالت دادگستری یا مشاوره حقوقی منع کرده است. قانون ممنوعیت تصدی بیش از یک شغل و برخی دیگر از قوانین و مقررات عمومی مانند قانون شوراهای اسلامی کشور نیز احکام جدیدی را برای تبیین و تکمیل دایره شمول اصل ۱۴۱ قانون اساسی ذکر نموده‌اند.

کلیدواژه‌ها: حقوق اداری، حقوق اساسی، شغل، مشاغل عمومی، منع جمع مشاغل.

شرکتهای خصوصی نظامی و امنیتی و حقوق بین‌المللی بشردوستانه

پوریا عسکری

چکیده: گسترش حضور شرکتهای نظامی خصوصی در درگیری‌های بین‌المللی معاصر و بویژه مشارکت مستقیم کارکنان اینگونه شرکتهای در مخاصمات مسلحانه، موجب طرح مباحث و چالشهایی در حوزه حقوق بین‌المللی بشردوستانه شده است. برای پاسخ‌گویی به ادعاهایی که به ناتوانی حقوق بین‌الملل در رویارویی با پدیده شرکتهای نظامی خصوصی مطرح شده است از یکسو تعیین وضعیت کارکنان این شرکتهای از منظر حقوق بشردوستانه (به عنوان نظامی، غیرنظامی یا مزدور) باید مورد توجه قرار گیرد و از سویی دیگر با توجه به تعهد بین‌المللی دولتها به مراعات و تضمین مراعات حقوق بین‌المللی بشردوستانه، باید زمینه‌های طرح مسؤلیت بین‌المللی دولتها در نقض این تعهد عام‌الشمول با به‌کارگیری شرکتهای نظامی خصوصی، تبیین گردد.

کلیدواژه‌ها: تعهد به رعایت، تعهد به تضمین رعایت، حقوق بین‌المللی بشردوستانه، شرکتهای خصوصی نظامی، مزدور، مشارکت مستقیم در مخاصمات.

تشخیص بزه سیاسی و تأثیر رویه دیوان عالی کشور بر آن در فرانسه

دکتر سید محمود مجیدی

چکیده: اتخاذ تصمیم پیرامون روش برخورد کیفری ارفاق‌آمیز و یا غیر آن در مورد مجرمان سیاسی، از آزمونهای سخت دولتها در هنگام تدوین مقررات ماهوی و شکلی حقوق جزا بوده است. بررسی تحولات تاریخی در این زمینه نشان می‌دهد که دولتها در طول تاریخ در تعیین سیاست کیفری واکنشی - از نظر میزان و نوع پاسخ کیفری و نیز تضمینات دادرسی - نسبت به مجرمان سیاسی برخورد متفاوتی داشته‌اند، علاوه بر این، در برخی از زمانها تمایل به استفاده از روشهای پیشگیرانه در برخورد با مجرمان سیاسی نیز قابل مشاهده می‌باشد. قانون جزای جدید فرانسه به مانند بسیاری از کشورها تعریف دقیقی از بزه سیاسی و خصوصیات آن ارائه نداده است. عدم تعریف تقنینی بزه سیاسی از مهمترین علل وجود بسیاری از ابهامات در آراء حقوقدانان و رویه قضائی فرانسه محسوب می‌شود. با این همه دیوان عالی کشور فرانسه در سالهای اخیر بر آن بوده است تا ابهامات موجود را شجاعانه بر طرف ساخته و خلأهای تقنینی را تا حدودی پر کند. راهکاری که می‌تواند مورد توجه تمامی کشورهای قرار گیرد که ابهامات تقنینی در زمینه تشخیص بزه سیاسی در آن کشورها، مجرمان مربوطه را از امتیازات ویژه ماهوی و شکلی محروم ساخته است.

کلیدواژه‌ها: جرم سیاسی، حقوق فرانسه، مجرمان سیاسی، معیار ذهنی معیارعینی.

مطالعه تطبیقی تعزیر خصوصی با نظریه کیفر خصوصی متجاوز به حقوق معنوی

دکتر سید ابوالقاسم نقیبی

چکیده: ایراد خسارت به روح، جسم، اعتبار، احساسات، عواطف، اندیشه، هنر و آزادی‌های شخصی که از مصادیق سرمایه‌ها و حقوق معنوی به‌شمار می‌آیند موجب مسئولیت مدنی و کیفری است. در نظام حقوق اسلام علاوه بر جبران خسارت، مجازات‌هایی برای متجاوزان به حقوق معنوی پیش‌بینی شده است. با پذیرش مشروعیت تعزیر مالی در حقوق اسلامی، متجاوز به حقوق معنوی خصوصی (حق الناس) را می‌توان به پرداخت غرامت محکوم نمود و مبلغ غرامت تعیین شده از ناحیه حاکم را به مجنی‌علیه پرداخت نمود. کیفر پیش‌بینی شده با تعزیر عمومی که مبلغ تعیین شده به خزانه دولت واریز می‌گردد متفاوت است و از طرف دیگر نباید آن را جبران خسارت تلقی نمود زیرا مبلغ غرامت را حاکم با توجه به درجه تقصیر و وضع مرتکب فعل زیانبار تعیین می‌نماید. لذا از آن به تعزیر خصوصی تعبیر می‌نمائیم. که با نظریه کیفر خصوصی متجاوز به حقوق معنوی قابل تطبیق است. در حقوق اسلامی زیان‌دیده می‌تواند از طریق درخواست یا مطالبه جبران خسارت معنوی، علیه زیان‌کار اقامه دعوا نماید.

کلیدواژه‌ها: تعزیر، جبران خسارت، حقوق معنوی، خسارت معنوی، خشنودسازی، کیفر خصوصی.

موضوع ویژه: حقوق راهنمایی و رانندگی

تأثیر قوانین و مقررات

راهنمایی و رانندگی در قانونمداری رفتارهای اجتماعی

نقدی بر وضعیت راهنمایی و رانندگی در کشور و عوارض فرابخشی آن

دکتر وحید اشتیاق

چکیده: سعادت اجتماع در گرو قانونمدار بودن رفتارهای افراد جامعه است. از طرفی میزان سازگاری رفتار افراد جامعه با قانون بر اساس درک صحیح آنها از بایدها و نبایدهای قانونی شکل می‌گیرد که خود حاصل آموزشهایی است که افراد در طول زندگی دریافت می‌کنند و آنها را پیوسته تمرین می‌کنند. در این مقاله نشان داده شده است که چگونه حوزه قوانین و مقررات راهنمایی و رانندگی و رفتارهای ترافیکی شهروندان می‌تواند با تأثیرات وسیع فرابخشی خود پایه‌های باور و التزام جامعه به قانون و در نتیجه سعادت کلی جامعه را تحت تأثیر قرار دهد و در عین حال شاخصی از میزان ترقی و توسعه مدنیت هر جامعه‌ای محسوب گردد و در پیدایش علل ارتکاب جرایم نیز اثرگذار باشد.

کلیدواژه‌ها: التزام به قوانین، ترافیک، رفتارهای مجرمانه، سیاست کیفری، قانونمداری، مجرم به عادت، مقررات راهنمایی و رانندگی، نظم اجتماعی.

پیوند قواعد بیمه‌ای و حقوق حوادث رانندگی

عبدالله خدابخشی

چکیده: حقوق حاکم بر حوادث رانندگی با حقوق بیمه و قواعد آن مناسبات مشترک بسیار دارد. جبران خسارات ناشی از حوادث مذکور و کمک به بازسازی نیروی انسانی و بازگشت مصدومان به وضع سابق، از مهمترین اهداف مشترک آنها است. اشتراک در هدف، سبب ارتباط متقابل قواعد اصولی و فنی آنها می‌شود و برای تفسیری پیوسته از این قواعد و هماهنگ نمودن اصول آنها نباید یک‌سویه اقدام نمود. امروزه بیمه را با حادثه رانندگی و قواعد رانندگی را در ارتباط با بیمه تصور می‌نمایند. این پیوند بی‌دلیل نیست و سهم عظیم حوادث رانندگی و پوشش بیمه‌ای آنها که به صورت ملموس در زندگی مردم دخالت دارد، توجیه‌گر آن می‌باشد. بنابراین رسالت واقعی قواعد رانندگی و بیمه‌ای در آن است که علاوه بر پیشگیری از حوادث زیانبار، به نحوی عمل نمایند که در تعارض با هم نباشند. در این نوشتار بخشی از این هدف و عمده‌ترین وجوه رویه قضائی در پیوند بیمه و قواعد رانندگی مورد تحلیل مختصری قرار گرفته است.

کلیدواژه‌ها: بیمه اجباری، بیمه‌گر، بیمه مسؤولیت، پروانه رانندگی، حوادث رانندگی، راننده، شخص ثالث.

حقوق و تکالیف عابران پیاده در ترافیک

سرهنگ محمدرضا مهماندار

چکیده: کاربران ترافیک در یکی از سه نقش راننده، عابر پیاده و سرنشین از ترافیک بهره‌مند می‌شوند که نوع رفتار آنها در چرخه ترافیک علت اصلی ۷۰ درصد حوادث رانندگی می‌باشد. در این میان نقش عابر پیاده بسیار پر اهمیت است چرا که هیچ‌کس نیست که در لحظاتی از عمر خود عابر نباشد، حتی دارندگان بهترین وسایل نقلیه هم وقتی در یک خیابان اتومبیل خود را پارک می‌کنند مجبورند عرض راه را برای رسیدن به سمت مخالف طی نمایند. اما این عابر پیاده در قوانین و مقررات کشور ما از چه حقوق و تکالیفی برخوردار است و به چه میزان در معرض خطر حوادث رانندگی است و در صورت بروز اینگونه حوادث، چه حمایت‌های قانونی از وی وجود دارد، موضوعاتی است که ما قصد داریم در این مقاله به آنها بپردازیم.

کلیدواژه‌ها: پلیس، تخلفات عابران، ترافیک، تشدید مجازات، تصادفات رانندگی، تقصیر، زیان‌دیده، عابر پیاده، مقررات راهنمایی و رانندگی.

نگاهی به راهکارهای قانونی حمایت از عابر پیاده

غلامرضا معینی

چکیده: انقلاب صنعتی و یکی از پدیده‌های آن یعنی وسایل نقلیه موتوری، نقش بزرگی در تحول قواعد ناظر بر مسئولیت مدنی داشته است. ضرورت جبران خسارات سنگین ناشی از حوادث مربوط به دستگاه‌های صنعتی و وسایل نقلیه و حمایت از زیاندیدگان، حقوقدانان را برآن داشت تا با رویگردانی از قواعد سنتی مسئولیت مدنی، قواعد و ضوابط جدیدی ابداع نمایند. خاستگاه این قواعد جدید همچون خود انقلاب صنعتی، اروپا بود ولی به مرور در سایر نقاط جهان نیز مورد پذیرش قرار گرفت. در کشور ما هم تحت تأثیر این نگرش جدید، ابتدا قانون بیمه اجباری شخص ثالث تدوین شد و در ادامه قوانین دیگری برای حمایت از زیاندیدگان حوادث رانندگی از جمله عابران پیاده به تصویب رسید. اما با تصویب قانون مجازات اسلامی نه تنها این روند حمایتی متوقف شد بلکه با رویه‌ای که دادگاهها با استناد به قانون اخیرالذکر و قواعد فقهی در پیش گرفتند، در عمل قوانین قبلی نیز تا حدود زیادی تأثیر خود را از دست دادند.

کلیدواژه‌ها: بیمه اجباری شخص ثالث، تصادفات رانندگی، تقصیر، عابر پیاده، مسئولیت مدنی، وسایل نقلیه موتوری زمینی.

جنایت غیر عمدی ناشی از تقصیر در رانندگی

مطالعه‌ای در ماهیت جنائی و طبقه‌بندی

قاسم محمدی

چکیده: هرچند قانون مجازات اسلامی در بخشهای قصاص و دیات جنایات را به عمدی، شبه عمدی و خطایی تقسیم می‌کند، اما در لابه‌لای قانون با عناوین دیگری چون قتل غیرعمدی مواجه می‌شویم که در مقایسه با تقسیم یاد شده مبهم به نظر می‌آیند. جنایتهای غیرعمدی ناشی از تقصیر در رانندگی که در فصل بیست و هفتم کتاب پنجم قانون مذکور آمده‌اند از این دسته‌اند. نوشته حاضر با ریشه‌یابی این اصطلاح در قوانین پیشین و مقایسه نسبت آن با تقسیم سه‌گانه قانون مجازات اسلامی، جنایت ناشی از تقصیر در رانندگی را جرم مستقلی در عرض تقسیم یاد شده ندانسته و آن را به عنوان قتل در حکم شبه عمد شناسایی می‌کند.

کلیدواژه‌ها: بی احتیاطی، بی‌مبالائی، تقصیر، جنایت در حکم شبه عمدی، جنایت شبه عمدی (شبه عمد)، جنایت ناشی از تقصیر در رانندگی، قتل غیرعمدی.

سازمان ملل متحد و مقابله با «بحران جهانی سوانح رانندگی»

دکتر سیدقاسم زمانی

چکیده: به رغم پیشرفتهای حاصل شده در ایمنی حمل و نقل جاده‌ای در شماری از کشورها، هر سال ۱,۲۰۰,۰۰۰ نفر در اثر سوانح رانندگی جان می‌بازند و بیش از پنجاه میلیون نفر مصدوم می‌شوند. در مقابله با این بحران جهانی، مجمع عمومی سازمان ملل متحد از ماه مه سال ۲۰۰۳ به بعد قطعنامه‌های متعددی صادر نموده و در آنها علاوه بر توجه به معضل فزاینده سوانح ناشی از حمل و نقل جاده‌ای، همکاری بین‌المللی بویژه در حمایت از تلاش کشورهای در حال توسعه را خواستار شده است. در این قطعنامه‌ها مجمع از سازمان جهانی بهداشت درخواست نموده که با همکاری کمیسیونهای منطقه‌ای ملل متحد، مساعی دولتها در اعتلای ایمنی جاده‌ها را در خانواده ملل متحد هماهنگ سازد. بررسی مختصر مصوبات مجمع عمومی سازمان ملل متحد در مقابله با سوانح رانندگی که «بحران جهانی» توصیف شده، موضوع این مقاله را تشکیل می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: امنیت جهانی، ایمنی حمل و نقل جاده‌ای، حقوق بشر، امنیت انسانی، سازمان جهانی بهداشت، سازمان ملل متحد، سوانح رانندگی، کمیسیونهای منطقه‌ای.

نقد و معرفی

نقدی بر قانون جدید ثبت اختراعات

حکمت‌الله قربانی

نقش اینترپل در مبارزه با قاچاق بین‌المللی مواد مخدر

ایوب بالایی

چکیده: قاچاق بین‌المللی مواد مخدر، دیر زمانی است که «دهکده جهانی» را تهدید می‌نماید. از این رو، در چنین دهکده‌ای به تهدیدهای ناشی از سازمانهای بین‌المللی قاچاق مواد مخدر، باید پاسخی جهانی داده شود. پاسخی که جامع سیاستها و راهکارهایی باشد که همزمان به کلیه ابعاد معضل مواد مخدر پرداخته و در مرحله اجرا، مشارکت و مساعدت فعال همه نهادهای ذیربط را جلب و جذب نماید از این منظر، تشکیل و فعالیت سازمان بین‌المللی پلیس جنائی (اینترپل) از برجسته‌ترین گامهای جامعه بین‌المللی در اوایل قرن بیستم در راستای مبارزه هماهنگ و همه جانبه با جرائم سازمان یافته بین‌المللی از جمله قاچاق مواد مخدر بوده است. جایگاه اینترپل در نظام حقوقی بین‌المللی و راهکارهای اجرایی آن در مبارزه با قاچاق بین‌المللی مواد مخدر، اهتمام و توجهی ویژه را می‌طلبد.

کلیدواژه‌ها: اینترپل، پلیس بین‌الملل، تطهیر پول، جرائم سازمان یافته بین‌المللی داروهای روانگردان، قاچاق مواد مخدر.